

### Állatok megnevezéseinek elemzése az udmurt nyelvű bibliafordításban

Előadásom fókuszában egy jól körülhatárolható lexikai csoport, az udmurt nyelvű Bibliában előforduló állatnevek vizsgálata áll. Hipotézisem szerint az ott szereplő valós vagy mitikus állatfajok, mint az *oroszlán*, az *antilop*, a *bálna* vagy az *egyszarvú*, elnevezései között lehetnek olyan kultúraspecifikus lexikai egységek, azaz reáliák (Heltai 2013: 43), más szóval *lakúnák* (Vinay – Darbelnet 1995:65), melyeknek nincs megfelelőjük a célnyelven, hiszen nem őshonos fajok azon a területen – Oroszországban, az Urál déli részétől nyugatra – ahol az udmurt nyelvet beszélik.

Az udmurt nyelvű Biblia 1993-tól kezdve, több részletben jelent meg Mihail Atamanov fordításában. A teljes Új- és Ószövetség, melyet a vizsgálat folyamán használtam, végül 2013-ban került publikálásra, digitális formában szabadon elérhető, kereshető, a fordítás alapjául szolgáló (Atamanov 2015) orosz nyelvű verzióval párhuzamosan is olvasható.

A vizsgálat során korábbi kutatásokra (Szalóczy 2022, 2023) és az interneten keresztül elérhető listákra (Állatok a Bibliában n.d.-a, n.d-b) támaszkodva kiválasztottam mind az Ó-, mind az Újszövetség kanonikus könyveinek azon részeit, ahol állatok – emlősök, madarak, hüllők és mitikus lények – megnevezései fordulnak elő. Ezt követően Riszajev és Bulicseva (2022) módszereit követve a megtalált 101 elemet összevetettem egy, az udmurt nyelvű Biblia első részének megjelenése – 1993 – előtt kiadott (Vahrusev 1983), illetve egy évvel azután megjelent (Szokolov – Tuganajev 1994) szótárral, így képet kapva arról, hogy a munka során a fordító alkotott-e neologizmusokat azon állatok megnevezéseire, melyekre nem fordult elő rögzült variáns az áttekintet kiadványokban.

A nem csak fajokat, de nemre és életkorra vonatkozó megkülönböztető jelöléseket is tartalmazó listában – például *ыж* [iʒ] 'juh' és *ыжпи* [iʒpi] 'bárány' vagy *гондыр* [gondir] 'medve' és *муми гондыр* [mumi gondir] 'nőstény medve' – 19 neologizmus került azonosításra, melyek az udmurt nyelv szóalkotási szabályai (Tarakanov 1992), illetve a szókincs bővítésére alkalmazott stratégiák (Kiefer – Siptár 2003: 116–119; Domokos 1975: 157–158) szerinti kategóriákba sorolhatóak. A kategóriák, melyekre fordultak elő példák a vizsgált tételek közt: a szóösszetétel, a jelentésbővítés, a tükörfordítás, szószerkezetek lexikalizációja, és udmurt szótövekből és átvételekből alkotott szókapcsolatok lexikalizációja. Esetenként egyazon állatfaj megnevezésére több megoldást is alkalmazott a fordító, ilyen például az áspiskígyó, más néven egyiptomi kobra, mely négy variációban, öt különböző formában szerepel az egyes

szöveghelyeken. Ezek a *сьӧд кый* (5Móz.32:33) vagy *сьӧдкый* [ezd kij] 'fekete kígyó' (Péld.23:32), a *сюро кый* [ɕuro kij] 'szarvas kígyó' (Jób.20:14), a *ядо кый* [jado kij] 'mérges kígyó' (1Móz.49:17), és az *аспид кый* [aspid kij] 'áspiskígyó' (Ézs.30:6).

Források:

Állatok a Bibliában (n.d.a). <https://azbyka.ru/shemy/zhivotnye-v-biblii.shtml> (letöltés: 2025.06. 23.)

Állatok a Bibliában (n.d.b). <https://kingjamesbibledictionary.com/animals> (letöltés: 2025.06. 23.)

Atamanov 2015 = Атаманов М. Г. (2015). К выходу канонической Библии на удмуртском языке. In *Ежегодник финно-угорских исследований, Вып. 4.* 68–76.

Biblia udmurt nyelven 2013 = Библия удмурт кылын (М. Г. Атаманов, берыкт.) (2013). Хельсинки: Библияз берыктонъя Институт [https://finugorbib.com/bible/udmurt/00\\_a\\_about\\_na.html](https://finugorbib.com/bible/udmurt/00_a_about_na.html) (letöltés: 2025.09. 20.)

Domokos, P. (1975). *Az udmurt irodalom története.* Budapest: Akadémiai Kiadó.

Heltai, P. (2013). Kultúraspecifikus kifejezések és reáliák. *Fordítástudomány. XV/1.* 32–53.

Kiefer, F.; Siptár, P. (szerk.) 2003: *A magyar nyelv kézikönyve.* Budapest: Akadémiai Kiadó.

Riszajev; Bulicseva 2022 = Рысаев И.И.; Булычева Е.А. (2022). Неологизмы удмуртского перевода библии в современном узусе. In *Вестник Удмуртского университета. Серия «История и филология». №3.* 487–495.

Szalóczy, B. (2022). Madarak elnevezései az északi számi bibliafordításokban. *Folia Uralica Debreceniensia* 29. 175–190.

Szalóczy, B. (2023). A patás állatok megnevezése az északi számi bibliafordításokban. *Folia Uralica Debreceniensia* 30. 249–264.

Szokolov – Tuganajev 1994 = Соколов, С. В., Туганаев, В. В. (1994). *Биологической нимкылъёсын кылбугор.* Ижевск: Удмуртия.

Vahrusev 1983 = Вахрушев В.М. (ред.) (1983). *Удмурт-žуч словарь. Удмуртско-русский словарь.* Москва: Русский язык.

Vinay, J. P.; Darbelnet, J. (1995). *Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation.* Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.